

Asia: VN/19841/2024

Ulosottolaitoksen toimipaikkaverkostoa koskeva lausuntopyyntö

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Pohjois-Savon liiton lausunto: Ulosottolaitoksen toimipaikkaverkostoa koskeva lausuntopyyntö

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/19841/2024

Pohjois-Savon maakuntaliiton lausunto

1. Yleistä: valtion toimipaikkaverkoston kehittämisen kriteerit ulosottolaitoksen toimintaan sovellettuna

Ulosottolaitoksen toimipisteverkoston kehittämisen keskeiseksi lähtökohdaksi on otettu valtion toimipaikkaverkoston kehittämisen yleiset palveluverkkokriteerit eli enintään tunnin asiointietäisyys ja riittävä väestöpohja kyseisen viranomaisen palveluvolyymien perustaksi. Nämä kriteerit ovat yleisellä tasolla perusteltuja, etenkin kun useat viranomaiset ovat kohtuullisen saavutettavalla tavalla onnistuneet siirtymään rutiiniluonteisissa asioissa sähköiseen asiointiin ja muihin etäpalveluiden tai liikkuvien palveluiden toteutustapoihin sekä yhteispalvelupisteisiin. Vaikka usean viranomaisen osalta sähköinen asiointi ja etäpalvelut voivat käsitellä suhteellisesti suuren osan asioiden määrästä, täytyy viranomaiskohtaisessa toimipisteverkon tarkastelussa paneutua erityisesti niiden asioiden määrään ja laatuun, joissa läsnäolo on välttämätöntä.

Valtion toimipaikkaverkon kehittämisen yleiset periaatteet ovat ulosottolaitoksen toimipaikkaverkkoa ajatellen riittämättömiä, sillä väestöpohjaa ja fyysisen asiointin määrää enemmän tämän viranomaisen toimintaa ja läsnäolon tarvetta määrittelee erityisesti asiakkuuksien laatu.

Ulosottolaitoksen ja sen asiantuntijoiden fyysisen läsnäolon tarve kasvaa, kun asiakkuuksiin liittyy erityisalojen kuten esimerkiksi maa- ja metsätalousyrittäjien, alihankintaketjuihin osallistuvien yritysten ja vientiyritysten kysymyksiä. Näiden asiakkuuksien osalta palveluprosessiin liittyy erikoistunutta asiantuntijatyötä, kuten arviointoja, realisointoja, sekä neuvotteluja rahoittajien ja yrittäjän kanssa.

Vaikeuksissa olevan yrityksen tai henkilöyrittäjän tilanteeseen perehtyminen vaatii aikaa ja osaamista, jotta yhtäältä voidaan varmistua siitä, mihin lopputulokseen olisi kaikkien osapuolten kannalta viisainta pyrkiä ja toisaalta tehdä tarvittavat toimenpiteet tehokkaasti. Pohjois-Savon maakunnan alueella maa- ja metsätalousyrietykset ja niiden arvoketjuun liittyvät yritykset ovat tyypillisin esimerkki tällaisista erityistä osaamista ja läsnäoloa vaativista asiakkuuksista.

Pohjois-Savon maakunnan alueella Ulosottolaitoksen kehittämissuunnitelmassa ehdotetut lisälmen ja Varkauden toimipaikkojen lakkauttamiset ovat ristiriidassa valtion toimipaikkaverkoston yleisten kriteerien toteutumisen kanssa siltä osin, että yhden toimipaikan (Kuopio) mallissa tunnin asiointitietäisyys ei toteudu merkittävästä osasta maakuntaa, minkä lisäksi lisälmen ja Varkauden toimipaikkojen alueella tulisi kuitenkin jatkuvasti olemaan tarve läsnä oleville palveluille.

Lakkautuksilla olisi myös laajempia negatiivisia seurauksia maakunnan aluekehityksen näkökulmasta. Valmisteluaineiston sisältämät toimipaikkakohtaiset kustannukset eivät myöskään ole laskettavissa toimipaikan lakkauttamisella saavutettaviksi säästöiksi, koska osa kustannuksista on jatkossakin valtion maksettavina, onpa toimipaikkaa tai ei.

Aluekehitysvaikutuksia ja huomautuksia Ulosottolaitoksen kehittämissuunnitelman toimipaikkakohtaisiin perusteisiin käsitellään seuraavassa erikseen.

2. Ulosottolaitoksen lisälmen ja Varkauden toimipisteet: aluetalouden ja aluekehityksen näkökulma

Pohjois-Savon maakunnassa seutukeskuksilla ja seutukunnilla on useimpiin muihin maakuntiin verrattuna erittäin suuri aluetalousvaikutus. Vaikka Pohjois-Savossakin väestön keskittyminen maakuntakeskus Kuopioon ja 5-tien kehityskäytävälle jatkuu, on Ylä-Savon (seutukeskus lisälmi), Varkauden ja Sisä-Savon (seutukeskus Suonenjoki) seutukunnilla merkittävä rooli aluetaloudessa erityisesti vientiyritysten ja teknologiayritysten sijainnin vuoksi. Maakunnan viennistä vuonna 2023 syntyi Ylä-Savossa 25% ja Varkauden seudulla 30%, eli yli puolet viennistä syntyi kahdella maakuntakeskuksen ulkopuolisella seutukunnalla. Alkutuotannossa ja elintarvikejalostuksessa Pohjois-Savolla on maakuntana kansallisestikin merkittävä rooli, etenkin maidon, lihan ja marjojen tuotannossa ja jalostuksessa. Varkauden seutudulla toimii kansainvälisesti merkittävä energia- ja metsäteollisuuden osaamiskeskittymä.

Maatalouden alkutuotannon parissa yksikkökoon kasvu ja kannattavuuden heikkeneminen aiheuttavat osalle tiloista toistuvia maksuvaikeuksia ja nämä tilat muodostavat varsinkin Ylä-Savon seudulla merkittävän osan ulosottolaitoksen työnkuvasta. Varkauden seutukunnalla toimivan teollisuuden alihankintaketjun toimivuus on välttämätöntä sujuvan liiketoiminnan harjoittamiseksi. Tässä arvoketjussa esiintyvät häiriöt tulee jatkossakin pystyä viivytyksettä, paikalliset olosuhteet tuntien, pystyä ratkaisemaan myös ulosottolaitoksen toimesta.

Varkaus ja Iisalmi ovat elinvoimaisia seutukeskuksia, joiden alueella ja naapurikunnissa sijaitsee merkittävää ja koko Suomen viennille, kansantaloudelle ja yritystoiminnan kansainvälistymiselle tärkeitä yrityksiä. On kansallinen kysymys, säilyttävätkö kansainväliset yritykset tuotantonsa ja hallintonsa alueella. Jos yritys poistuu Pohjois-Savosta, se poistuu todennäköisesti samalla koko Suomesta maamme tunnistettujen kilpailukykyhaittojen vuoksi. Siksi on tärkeää huolehtia yleisesti työvoiman ja erityisesti vientiteollisuuden avainhenkilöstön riittävydestä. Pohjois-Savossa on tunnistettu, että työpaikkatarjonnan monipuolisuus (ns. puoliso työpaikat) voi olla keskeisessä roolissa vientiteollisuuden avainhenkilöiden halukkuudessa hakeutumisessa alueelle. Pientenkin valtionhallinnon yksiköiden läsnäolo seutukeskuksissa on yksi osa tätä työpaikkatarjonnan monipuolisuutta.

Suomessa ja myös Pohjois-Savossa on todistettu kehitystä, jossa valtion vetäytyminen seutukaupungeista aiheuttaa myös muiden toimintojen supistumista. Nykyinen geopoliittinen tilanne on saanut aikaan korostuneen tarpeen huolehtia Itä-Suomen elinvoimaisuudesta, väestökehityksestä ja kestävyyydestä erilaisissa poikkeusoloissa. Kaikki valtion viranomaisten toimipaikkojen ja työpaikkojen lakkauttamiset tällä alueella toimivat nykytilan asettamien vaatimusten vastaisesti. Tämä on otettava vakavasti huomioon valmisteltaessa toimipaikoista määrääviä asetuksia.

3. Toimipaikkakohtaisia perusteluja

Ulosottolaitoksen sisäisessä valmistelussakin on havaittu Iisalmen ja Varkauden toimipisteiden erityispiirteitä. Ulosoton nykyisistä 64 toimipaikasta on päätetty esittää säilytettäväksi 27. Niiden lisäksi 17 toimipaikkaa, lähes yksinomaan seutukaupungeista, on sisäisen valmistelun ensi vaiheessa esitetty säilytettäväksi ja otettu tarkemman selvityksen kohteeksi. Nämä tarkemmassa selvityksessä olleet toimipaikat on kuitenkin lopulta esitetty lakkautettaviksi. Näiden joukossa ovat Iisalmi ja Varkaus.

Iisalmen toimipaikasta todetaan Ulosottolaitoksen esityksessä, että sen toimitilan vuokratulot ovat lähes 200 000 € vuodessa. Tästä kulusta valtio ei kuitenkaan pääse eroon toimipaikan lakkauttamisella, koska toimitilasta on tehty vuokrasopimus v. 2029 saakka. Niinpä Iisalmen toimipaikan osalta olisikin järkevämpää selvittää sitä vaihtoehtoa, että muitakin valtionhallinnon toimintoja siirrettäisiin samoihin tiloihin vuokrasopimuksen päättymiseen asti, minkä jälkeen Iisalmen kaupungin alueelta hyvin todennäköisesti saataisiin usealle toimijalle käyvät tilat huomattavasti edullisemmalla vuokratasolla.

Toinen lisälmen toimipaikan erityispiirre liittyy asiakaskunnan maatalousasiakasvaltaisuuteen. Ylä-Savon maatalous on valtakunnallisesti vertaillen hyvin kehittynyttä. Tuotannossa erityispiirre ovat voimakkaasti investoineet maito- ja lihatilat. Nämä tuotantosuunnat edellyttävät jatkuvia investointeja ja ovat tuotantosuuntina hyvin pääomavaltaisia. Viimeisen vuosikymmenen aikana erityisesti kotieläintuotantoon on kohdistunut useiden kriisien vaikutuksia: Krimin valtausta seurannut elintarvikkeiden vientikielto Venäjälle, Euroopan yhteisen maatalouspolitiikan maitokiintiöiden poistaminen, koronakriisi ja sen ja tukitoimien laukaisemaa inflaatiota seurannut jyrkkä korkojen nousu. Kaikkien tilojen investointien kannattavuutta ei ole mitoitettu kestävästi näin useita toimintaympäristön muutoksia, jolloin syntyy väistämättä maksuvaikeuksia ja uusia ulosoton asiakkuuksia.

Valitettavasti näissä tapauksissa joudutaan myös kiinteistöjen ja tuotanto-omaisuuden kuten koneiden realisointeihin. Tapaukset ovat monimutkaisia yritysikiinnitysjärjestelyjen vuoksi edellyttävät useiden osapuolten välisiä neuvotteluja ja välttämättä fyysistä läsnäoloa edellyttäviä tilakäyntejä. Lisälmen toimipiste suoritti vuonna 2023 noin 90 realisointia, ja jo kuluva vuoden aikana niitä on tätä enemmän: jo 2024 toukokuun loppuun mennessä 89 kpl.

Lisälmen toimipaikan alueen osalta voidaan varmuudella todeta, että lakkauttamisesta huolimatta toimitilakuluista ei synny säästöjä tällä vuosikymmenellä ja toisaalta työntekijöiden läsnäoloa vaativa työ on lisääntymässä eikä vähenemässä.

Lisäksi voidaan todeta, että Ylä-Savossa vaikeuksiin joutuneen maatilayrittäjän on käytännössä mahdotonta työnsä puitteissa ryhtyä asioimaan Kuopiossa, ilman että maatilalla kannattavuus kärsii entistä enemmän ja yrittäjään kohdistuva rasitus kasvaa tarpeettomasti.

Lisälmen toimipaikan säilyttämiselle on vahvat perusteet toimipaikkaverkon periaatteiden, asiakaskunnan rakenteen, asiantuntijatyön luonteen sekä alueen yleisen elinvoiman ja valtiontalouden edun perusteella.

Varkauden toimipaikan osalta Varkauden kaupunginhallitus on jo kannanotossaan osoittanut useita painavia perusteita toimipaikan säilyttämisen puolesta. Varkauden ja Pieksämäen toimipaikkojen lakkautuessa ilman ulosottolaitoksen läsnäoloa jää kaksi seutukaupunkia laajoine maaseutumaisine ympäristökuntineen, jolloin tunnin asiointiajan saavuttaminen on mahdotonta. Yhteis palvelupisteen tai etäyhteyden varassa tunnin asiointiaika voidaan saavuttaa, mutta asiakkaan ja työpaikkatarjonnan monipuolisuuden näkökulmasta lakkauttaminen olisi hyvin negatiivinen muutos.

Myös Varkauden toimipaikan ympäristössä on maatalouden alkutuotannon kehittyneitä yritystoimintaa, jonka osalta voidaan todeta samaa kuin lisälmenkin. Asiakkuudet ovat usein pitkäkestoisia ja niiden hoitaminen vaatii fyysistä läsnäoloa ja läheistä yhteistyötä useiden tahojen kanssa.

Varkauden toimipaikassa asiointimäärä tai väestöpohja eivät ole riittävä arviointiperuste, vaan tulisi ottaa huomioon asioiden laatu. Kuten Varkauden kaupunginhallituskin on omassa kannanotossaan huomauttanut, velallisia alueella on syyskuun 2024 tilanteen mukaan 1200. Varkauden ja Pieksämäen toimipaikka toteutti vuonna 2023 83 realisointia, mikä on väestöpohjaan nähden huomattavan korkea verrattuna samaan aikaan Kuopiossa toteutettuun määrään (93).

Varkauden toimipisteen vuosivuokra on 67 500 euroa, joten sitä ei voi pitää kovin merkittävänä tekijänä, etenkin kun otetaan huomioon todennäköisesti kasvavat työntekijöiden liikkumisesta aiheutuvat vaikutukset matkakustannuksiin ja työtehoon. Lisäksi on todettava, että Varkauden toimipiste on uudistettu kokonaan ulosottolaitoksen tilauksesta Varkauden kaupungin toimesta vuonna 2023. Varkaudessa on ulosottolaitoksen toiminnan laatu ja määrä huomioiden erinomaisen hyvät ja nykyaikaiset työtilat kohtuullisella vuokratasolla.

Lopuksi

Iisalmen ja Varkauden kaupungit ovat ilmaisseet tahtonsa neuvotella eri ratkaisuisista, joilla ulosoton toimipaikkojen säilyttäminen ja laitoksen aito läsnäolo voitaisiin varmistaa jatkossakin. Kummankin toimipaikan osalta lakkauttamisella saavutettavien säästöjen asemesta voitaneen löytää muita, valtion kannalta jopa edullisemmiksi muodostuvia ratkaisuja. Pohjois-Savon liitto vetoaa oikeusministeriöön, valtioneuvostoon ja eduskuntaan, että ne asiasta päättäessään ottavat huomioon tässä lausunnossa esitetyt perusteet ja säilyttävät Ulosottolaitoksen toimipaikat kummassakin Pohjois-Savolle erittäin tärkeässä seutukeskuksessa.

Huusko Anu
Pohjois-Savon liitto